

Dacă aş fi copac printre copaci, pisică printre animale, viaţa aceasta ar avea un sens sau, mai exact, problema nu s-ar pune, pentru că aş face parte din această lume. *Aş fi* această lume căreia mă împotrivesc acum cu toată conştiinţa mea şi cu toată revendicarea familiarităţii. Raţiunea aceasta atît de derizorie mă aşază în opoziţie cu întreaga creaţie. Nu o pot nega dintr-o trăsătură de condei. Trebuie aşadar să păstrez ceea ce cred că este adevărat. Trebuie să apar ceea ce mi se pare atît de evident, chiar şi împotriva mea. Şi ce altceva constituie esenţa acestui conflict, a acestei fracturi dintre lume şi spiritul meu, dacă nu faptul că îl conştientizez? Astfel, dacă vreau să-l păstrez, nu pot să fac acest lucru decît printr-o conştientizare continuă, mereu înnoită, mereu încordată. Iată ce trebuie reţinut momentan. În acest moment, absurdul, atît de evident şi, în acelaşi timp, atît de greu de cucerit, revine în viaţa omului şi îşi regăseşte acolo lăcaşul. Tot în acest moment, spiritul poate părăsi drumul arid şi secătuit al efortului lucid. Drumul duce acum către viaţa de zi cu zi. El regăseşte lumea impersonalului anonim, însă omul pătrunde acum în ea însoţit de revolta şi de clarviziunea lui. A învăţat să nu mai spere. Infernul acesta al prezentului a devenit, în cele din urmă, împărăţia sa. Toate problemele devin iarăşi acute. Evidenţa abstractă se retrage din faţa lirismului formelor şi al culorilor. Conflictetele spirituale se incarnează şi revin în adăpostul jalnic şi somptuos al inimii omeneşti. Nici unul nu şi-a găsit rezolvarea. Însă toate sînt transfigurate. Oare vom muri, vom scăpa prin intermediul

saltului, vom reconstrui un lăcaș de idei și forme pe măsura noastră? Sau, dimpotrivă, vom accepta pariul sfișietor și splendid al absurdului? Să facem, în această privință, un ultim efort pentru a formula toate concluziile noastre. Trupul, afecțiunea, creația, acțiunea, noblețea omenească își vor relua atunci locul în această lume fără sens. Omul va regăsi aici, în cele din urmă, vinul absurdului și pâinea indifeerenței cu care își hrănește măreția.

Insistăm din nou asupra metodei: este vorba despre înverșunare. Într-un anumit punct al drumului său, omul absurd este solicitat. Chiar și fără dumnezei, istoria nu este lipsită nici de religii, nici de profeți. I se cere să facă saltul. Tot ce poate spune este că nu înțelege bine, că lucrurile nu sînt chiar atît de simple. Într-adevăr, nu vrea să facă decît ce înțelege bine. I se spune că păcătuiește prin orgoliu, dar el nu înțelege noțiunea de păcat; că infernul îl așteaptă, poate, la capătul drumului, dar el nu are destulă imaginație pentru a-și reprezenta viitorul acesta straniu; că nu va avea parte de viața veșnică, ceea ce i se pare lipsit de orice însemnătate. I se cere să își recunoască vina. Însă el se simte nevinovat. La drept vorbind, nu simte decît atît, o nevinovăție iremediabilă. În numele ei, i se îngăduie orice. Astfel încît ceea ce pretinde de la el însuși este să trăiască *numai* cu ceea ce știe, să se mulțumească cu ceea ce este și să nu accepte intervenția a nimic care să nu fie cert. I se răspunde că nimic nu este cert. Însă măcar aceasta este o certitudine. Cu ea are el a face: vrea să știe dacă este posibil să trăiască fără drept de apel.

*

Acum pot să abordez noțiunea de sinucidere. S-a întrevăzut deja care este posibila ei soluție. În acest punct, problema este inversată. Pînă acum, trebuia să aflăm dacă viața trebuie să aibă un sens pentru a fi trăită. Reiese acum că, dimpotrivă, ea va fi trăită cu atît mai bine, cu cît nu va avea sens. A trăi o experiență, un destin înseamnă a-l accepta în totalitate. Or, nimeni nu va trăi acest destin, știindu-l absurd, dacă nu va face totul pentru a păstra absurdul, actualizat de conștiință. A nega unul dintre termenii opoziției din care se hrănește înseamnă a i te sustrage. A suprima revolta conștientă înseamnă a ocoli problema. Tema revoluției permanente se deplasează astfel înspre experiența individuală. A trăi înseamnă a face astfel încît absurdul să trăiască. A-l face să trăiască înseamnă, înainte de orice altceva, a-l privi. Spre deosebire de Euridice, absurdul nu moare decît atunci cînd îți întorci fața de la el. Astfel încît una dintre foarte puținele atitudini filozofice coerente este revolta. Ea este o permanentă confruntare a omului cu propria întunecime. Ea este revendicarea unei imposibile transparențe. Ea pune lumea sub semnul întrebării clipă de clipă. Tot așa cum primejdia îi oferă omului ocazia unică de a o lua în stăpînire, tot astfel revolta metafizică extinde conștiința la experiența luată în întregul ei. Ea este acea prezență continuă a omului în fața lui însuși. Ea nu este năzuință, ea este lipsită de orice speranță. Revolta aceasta nu este decît certitudinea unui

destin zdrobitor, însă fără resemnarea care ar trebui să o însoțească.

Ne dăm acum seama cât de mult se îndepărtează experiența absurdă de sinucidere. S-ar putea crede că sinuciderea urmează revoltei. Dar nu așa stau lucrurile. Pentru că sinuciderea nu este consecința ei logică. Este exact contrariul ei, prin consimțământul pe care-l presupune. Ca și saltul, sinuciderea este acceptarea care și-a atins propria limită. Totul s-a împlinit, omul reintegrează istoria sa esențială. El își deslușește viitorul, singurul și înspăimântătorul său viitor, și se năpustește într-însul. În felul ei, sinuciderea găsește soluția absurdului. Îl trage după sine în aceeași moarte. Dar eu știu că, pentru a rămîne viu, absurdul nu are soluție. El se sustrage sinuciderii în măsura în care este conștiință a morții și, în același timp, refuzul ei. El este, la capătul ultimului gând al condamnatului la moarte, șiretul de pantof pe care, în ciuda a toate, acesta îl zărește la câțiva metri, chiar de pe muchia prăbușirii lui amețitoare. Contrariul sinucigașului este, de fapt, condamnatul la moarte.

Revolta aceasta îi conferă vieții întreaga ei valoare. Răspîndită pe toată durata unei existențe, ea îi restituie măreția. Pentru un om care nu vrea să poarte ochelari de cal, nu există un spectacol mai frumos decît cel al inteligenței înfruntînd o realitate care pe el îl depășește. Spectacolul orgoliului uman nu poate fi comparat cu nimic. Orice discreditare a sa va fi de prisos. Această disciplină, pe care spiritul și-o impune, această voință, pe care singur și-a

construit-o, această confruntare au ceva puternic și ieșit din comun. A săraci această realitate a cărei inumanitate hotărăște măreția omului înseamnă, în același timp, a-l săraci și pe acesta. Înțeleg atunci de ce doctrinele care îmi explică totul mă împuținează, în același timp. Ele mă descarcă de povara propriei mele vieți, și totuși trebuie să mi-o asum de unul singur. Odată ce am ajuns la această cotitură, nu pot concepe ca o metafizică sceptică să se asocieze cu o morală a renunțării.

Conștiință și revoltă, aceste refuzuri reprezintă contrariul renunțării. Dimpotrivă, tot ceea ce este ireductibil și pătimăș într-o inimă omenească le însufflește, dându-le viață. Trebuie să murim neîmpăcați, și nu de bunăvoie. Sinuciderea este o neînțelegere. Omul absurd nu poate decît să consume totul, și să se consume pe sine. Absurdul este încordarea lui dusă la extrem, hrănită neobosit printr-o stăruință solitară, întrucît știe că, prin această conștiință și această revoltă de zi cu zi, depune mărturie pentru singurul lui adevăr, care este sfidarea. Iată o primă consecință.

*

Dacă rămîn pe această poziție stabilită de la bun început, care constă în a extrage toate consecințele (și nimic altceva) ce decurg dintr-o noțiune nou descoperită, mă confrunt cu un al doilea paradox. Pentru a rămîne credincios acestei metode, mă dezic de problema libertății metafizice. Nu mă interesează să

aflu dacă omul este liber. Nu pot pune la încercare decît propria mea libertate. Despre ea, nu pot avea idei generale, ci doar cîteva intuiții clare. Problema „libertății în sine“ este lipsită de sens. Pentru că este legată cu totul altfel de cea a lui Dumnezeu. A afla dacă omul este liber înseamnă să știm dacă el poate avea stăpîn. Absurditatea specifică a acestei probleme decurge din aceea că însăși noțiunea în virtutea căreia problema libertății este posibilă îi confiscă, în același timp, și întregul sens. Pentru că, în fața lui Dumnezeu, se pune mai puțin problema libertății, cît a răului. Alternativa este bine cunoscută: fie nu sîntem liberi și Dumnezeu cel atotputernic este răspunzător pentru rău. Fie sîntem liberi și responsabili, dar Dumnezeu nu este atotputernic. Toate subtilitățile scolastice nici nu au adăugat, nici nu au suprimat ceva din acuitatea acestui paradox.

De aceea nu mă pot pierde în preamărirea sau în simpla definire a unei noțiuni care îmi scapă și își pierde sensul de îndată ce depășește limitele experienței mele individuale. Nu pot înțelege ce ar putea să fie o libertate care mi-ar fi dată de o ființă superioară. Am pierdut simțul ierarhiei. Nu pot avea despre libertate decît concepția prizonierului sau a individului modern în limitele statului. Nu cunosc decît libertatea spiritului și a acțiunii. Or, dacă absurdul îmi anihilează toate șansele la libertate eternă, în schimb el îmi restituie, preamărind-o, libertatea de acțiune. Lipsirea aceasta de speranță și de viitor înseamnă o sporire a disponibilității omului.

Înainte de a întîlni absurdul, omul obișnuit trăiește cu niște obiective, cu grija viitorului sau cu grija de